

שהש"י חושק ומתגעגע לזה שינצחוהו בניו, ועל זה סמכו אותן צדיקים שהטיחו דברים, דרך לגוון ומראית העין הוא הטחת דברים אבל באמת הרי הש"י חומד ומתאוה מתי יבוא צדיק הראוי לבטל גזירותיו לנצחו בכל אופן שיוכל...'

(מתוך רסיסי לילה מט. וע"ע צדקת הצדיק רנב; ספר הזכרונות (בסוף ספר דברי סופרים) עמ' 54)

דף יז

'צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה'. פירשו הריטב"א והנמוקי-יוסף: להלכה קיימא לן עביד איניש דינא לנפשיה ואפילו כשאין הפסד, ואם כן מה שנקטו כאן 'צורבא מרבנן' להשמיענו חידוש, שאפילו ת"ח שצריך שיהיה נוח במשאו ובמתנו, עושה דין לעצמו בדבר הפסוק לו. ואולם הרא"ש כתב שקשה לפרש שאדם יעשה דין לעצמו אף שברור לו, כי אם אמנם לו עצמו הדין ברור אבל אינו ברור לאחרים ויש חילול השם בדבר. ועוד, אף שהדבר ברור הלא אין אדם דן דינו של קרובו וכל שכן של עצמו. ורבנו תם פירש שלענין נידוי מדובר, כגון הקורא לחברו עבד וכד' (ע"ש. וע"ע חילוקי דינים ושיטות בראשונים לב"ק כז; חו"מ ד; שו"ת מהרי"ק כה קסט; שו"ת רב פעלים ח"ג ה).

'שמתיה רב יהודה. לסוף איחלש רב יהודה, אתו רבנן לשילי ביה ואתא איהו נמי בהדיהו'. המהרי"ל (בשו"ת קצו) דן על מצות ביקור חולים בשונא; האם השונא מצווה לבקר את שנואו, או שמא עדיף שלא יבקר כי עלולים לחשדו ששמח לאידו. והוכיח שמצווה בדבר [אם לא שהוא מאותם שמצווה לשנאותם, שאין כלפיהם מצות גמילות חסדים וביקור חולים]. וזו לשונו שם: '... ועוד ראיה מפרק אלו מגלחין דגרסי' התם דרב יודא שמתיה להווא צורבא מרבנן דהוה סני שומעני' וקאמר התם כי חלש רבי יודא עיילו רבנן לשילי, פירוש לבקרו, על איהו נמי בהדיהו וכו', ושונאו הוה כדמוכח התם, ואי הוה נראה כשמח לאידו חלילה וחס דרבנן שבקוהו ליה למיעל בהדיהו משום כבודו דרב יודא. וגם כן ישראל אינם חשודים שישמחו לחלי חבריהם, אף על פי ששנאו, אין שמחין למיתתו, וכל חלי מסוכן הוא...!'

'אמר ליה: לא בדידך מחייכנא...'. מכאן הוכיחו הראשונים (ע' לעיל טו): שמותר לדבר עם המנודה [ואולם אם פירשו בית דין שלא ידברו עמו – הכל כפי מה שפירשו. ריטב"א ועוד].

'דעבד כר' אילעאי דתניא ר' אילעאי אומר, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא'. הרי"ף כתב דליתא לדר' אילעאי אלא אף על פי שיצרו מתגבר עליו צריך לישב את דעתו, דקיימא לן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והרי בידו הדבר מסור.

ור' אילעאי ודאי לא אמר להתיר לו לעבור אלא כוונתו [כפירוש המובא בסמוך] שאם אין יכול לכפות יצרו, לכל הפחות ילך למקום אחר ולא יחלל שם שמים. ומכל מקום כתב הרי"ף דליתא לדברים אלו כי לעולם צריך האדם לחשוב שבידו הדבר נתון ואינו אנוס לעשותו (ע' תוס' עירובין מא: ד"ה מ; צדקת הצדיק מג; אג"מ יו"ד ח"ד טו עמ' קפב) הלכך אין מקום להדריכו כיצד יעשה כשלא יוכל להתגבר על יצרו.

ורש"י הביא בשם רב האי גאון, וכן כתב רבנו חננאל, שכוונת ר' אילעאי שעל ידי יגיעת הדרכים ולבישת שחורים וכו' יישבר יצרו הרע ולבסוף יימנע מעבירה.

וברא"ש ובערוך בשם ר"ח מובא שודאי לא דיבר ר' אילעאי על דבר עבירה, אלא יצרו מתגבר עליו לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה, וע"י שילבש שחורים וכו' אפשר שיימנע לבסוף אף מזה. וכיוצא בזה כתב המאירי בקדושין (ל) שהמדובר על דברים מכוערים שאינם אסורים, ומאחר שאינו מקפיד על כבודו ומחליט עצמו לאותם דברים, שוב אין יצרו מתגבר עליו לדברים האסורים. ומשמע בדברי הרא"ש שגם לפי פירוש זה כתב דליתא לדר' אילעאי אלא יש לו ליישב דעתו ולהתגבר על יצרו ולא להישמע לו כלל.

ויש שכתבו לפרש [שלא על דרך הפשט] ויעשה מה שלבו חפץ' – שבאמת חפצו הפנימי של אדם הוא ליראת שמים אלא שיצרו מתגבר עליו מפני הכבוד שחולקים לו בני אדם שבמקומו, או מפני עשרו ויפני בגדיו וכד' – לזאת העצה היעוצה לילך למקום שאין מכירים אותו וילבש שחורים ואז יוכל לעשות מה שבאמת לבו חפץ, להיות עניו ושפל רוח. בשם הר"פ מקורייך, וע' תולדות יעקב יוסף (צו); שבת מוסר (יב, יב); בן יהוידע ומאור ישראל.

והנמוקי-יוסף פירש (וכן הוכיחו התוס' בחגיגה טו. וכן משמע בתוס' עירובין מא: ד"ה מי) שאין כוונת ר' אילעאי להתיר לעבור אלא שאם אינו יכול לכוף את יצרו עם עינוי-לבוש וגלות, טוב שלא יחלל השם מאשר גם יעבור וגם יחלל. ואתו אדם נהג כדברי ר' אילעאי (כפי גירסתנו), ואף על פי שעבר עבירה, אך הואיל ולא חילל את השם ועינה את עצמו בלבישת שחורים, וגם קיבל את ענשו בכך שנשכו זיבורא ומת, לכך קיבלוהו דינים שכבר נתקבל דינו.

'אם דומה הרב למלאך ה' יבקשו תורה מפיו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו' – כי בקשת התורה מרב הוא רק מצד שהוא שליח ה', כי עיקר קבלת תורה הוא מהש"י, כמו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

ותארו כל רב כמלאך כי המלאכים הם כפי הדורות כמו שאמרו רז"ל (איכה רבה א, ו; ו; ספרי האוינו) על תשי – שמתים כח פמליא של מעלה, וכפי ישראל שבדור כך המלאכים (עפ"י רס"סי לילה – לד עמ' 52, ע"ש ובספר שיחת מלאכי השרת עמ' 10-9).

ורבי מאיר שלמד תורה מאחר, תוכו אכל וקליפתו זרק (כמו שאמרו בחגיגה טו) – כי בפנימיות ישראל כולם צדיקים וכל עוונותיהם אינם אלא בחיצוניות ולא בעצם נפשם, ועל כן גם בהשגת התורה של אחר היה תוך הראוי להיות נאכל מצד הפנימיות שבו שהוא צדיק, כי כל רשעותו היתה רק מהשפה ולחוץ מצד היצר הרע, וזהו 'קליפתו זרק' (שם נג, עמ' 133).

להלכה כתב הש"ך (ביו"ד רמו סק"ח) שבזמננו אין לנהוג כמו שעשה רבי מאיר, ואין ללמוד תורה מרב שאינו הולך בדרך טובה אף על פי שחכם גדול הוא, עד שיחזור למוטב.

'במכה לבנו גדול הכתוב מדבר'. לאו דוקא גדול ממש אלא הכל לפי טבעו, כל שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה, כי אפילו לא יהא בר מצוה אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו, אלא ישדלנו בדברים. ונקט 'גדול' משום אורחא דמלתא (ריטב"א).

(ע"ב) 'תנא דידן סבר לה כרבנן דאמרי לא אמרינן מקצת היום ככולו ואכתי לא שלים אבילות דשבעה'. בפשוטו הכוונה היא שכיון שלא נשלמה אבילות שבעה ולא החלה אבילות של שלשים, אין הרגל מבטל גזירת שלשים, ולכך אסור לגלח במועד – משום דין אבילות שלשים. וזו סיעתא לדעת הרמב"ן (מובא ביו"ד שצט, א) שאבילות שלשים נוהגת ברגל. ואולם הטור לא כתב כן. וצריך לדחוק לפי שיטתו שכל שהוא חייב לנהוג שלשים אחר הרגל אין מתירים לו לגלח ברגל אעפ"י שלא היה יכול לגלח קודם הרגל. וצריך עיון.

ומה שפירש רש"י שלרבנן אין זה נחשב 'אנוס' כי אפילו לא היה זה שבת לא היה יכול לגלה – צריך עיון, מה לי אם הוא אנוס מחמת שבת או מחמת האבלות (עפ"י חדושים ובאורים. וכיוון בפירושו לדברי הריטב"א. וע' נודע ביהודה (קמא) או"ח יד).

'לא צריכא דשלים משמרתו ברגל...'. אף על פי שידע שיבואו המשמר והרגל ברציפות והיה לו להסתפר מקודם – שמא התירו משום שכבוד הוא להסתפר כל שבוע, כמו שמצינו (בתענית יז) שכהן גדול מסתפר אחת לשבוע (עפ"י חדושים ובאורים).

*

'... דרבי שמואל בר נחמני היה בעל אגדה, כמו שמבואר בכל דוכתי, ואגדות היו אומרים לפני ההמון, ועל כן אמרו דכמה שני דלא אתי לבית המדרש...'.
(מתוך מאמר קדושת השבת לר"צ הכהן, בסופו)

דף יח

'הלכה כדברי המיקל באבל'. יש אומרים שהוא משום שאבלות דרבנן וספקא דרבנן לקולא. ויש סוברים שאפילו בשל תורה [כגון ביום ראשון לכמה דעות] הלכה כדברי המיקל שהלכה מיוחדת היא באבל. (עתוס; תורת האדם לרמב"ן. וע' במנחת חינוך (רסד, יג) שנקט שאפילו באבלות דאורייתא כגון ביום ראשון לדעת הרמב"ם – הלכה כדברי המיקל, שכן יש ללמוד מן האמור בטומאת כהנים שהתורה הקילה בספקות בענין אבלות). על כללי ההלכה באבל [אם אומרים כלל זה רק במחלוקת התנאים או גם במחלוקת אמוראים או במחלוקת הפוסקים; ומה הדין כנגד הכרעת הרוב או נגד פסק מרן שקיבלו הוראותיו] – ע' בתוס' להלן כד. רא"ש לעיל רפ"ב; קרבן נתנאל בסוף המסכת אות מ; מאור ישראל כאן ולהלן כ.

'שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה'. נראה שעשה כן כדי להראות שגם כשארע לו אסון נוטל את צפרניו ואין זה נראה כולזול במת, כמו שאמר לו פינחס (חדושים ובאורים).

'מנין שברית כרותה לשפתים שנאמר ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם' – ואברהם שאמר כן, והלא סבר שיצחק לא ישוב, אלא שרוח הקדש נזרקה בו ונתנבא (עפ"י רש"י בפירוש התורה; מהרש"א וחדושים ובאורים. וע"ע משך חכמה וירא כב,ה).

– משמע ששמואל אמר לו זאת בתוך השבעה, ואין איסור משום דברי תורה. אפשר משום שהוצרך למונעו מכיוצא בזה (עפ"י חדושים ובאורים).

'שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל' – משום מיאוס. ויש אומרים משום כשפים (נמוקי יוסף). צריך באור לפי הטעם הראשון מהו שאמרו בסמוך כיון דאשתני אשתני [וכן החילוקים שאמרו בנדה יז בגזירה במספרים או בדבר אחר, לכאן אינם שייכים לפי הטעם הראשון. ואולם למסקנא שם אסרו בכל אופן].